

ΑΝΑΡΧΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Posted on [Ιούνιος 3, 2015](#) |

ΕΡΡΙΚΟ ΜΑΛΑΤΕΣΤΑ

Η επιστήμη, αν και όπλο για να κάνει κάποιος καλό ή κακό, αγνοεί την έννοια του καλού και του κακού. Είμαστε λοιπόν αναρχικοί όχι διότι μας το υπαγορεύει η επιστήμη, αλλά διότι θέλουμε να είναι όλοι σε θέση να απολαμβάνουν τα πλεονεκτήματα που αυτή προσφέρει. Στην επιστήμη, οι θεωρίες είναι πάντα υποθετικές και αποτελούν μια βολική μέθοδο συνδυασμού και ταξινόμησης γεγονότων και επίσης χρήσιμο εργαλείο έρευνας για την ανακάλυψη και την ερμηνεία νέων γεγονότων.

Δεν είναι όμως η αλήθεια. Στη ζωή – την κοινωνική ζωή – οι θεωρίες αποτελούν για μερικούς ανθρώπους τον επιστημονικό μανδύα με τον οποίο ενδύουν τις επιθυμίες και τη θέλησή τους. Ο επιστημονισμός (δε λέω η επιστήμη), που κυριαρχούσε στο δεύτερο μισό του δέκατου ένατου αιώνα δημιούργησε την τάση του να θεωρείται ως επιστημονική αλήθεια αυτό που δεν ήταν παρά μόνο η ιδέα, ανταποκρινόμενη στα διαφορετικά συμφέροντα και φιλοδοξίες που είχε το κάθε άτομο.

Ο “επιστημονικός σοσιαλισμός” όπως και ο επιστημονικός αναρχισμός ξεπήδησαν από αυτήν την ιδέα και μολονότι υποστηρίχτηκαν από τους πλέον διαπρεπείς από εμάς, μου φαινόταν πάντα αποκρουστικά κατασκευάσματα, ένα συνονθύλευμα ιδεών και αντιλήψεων που είναι από τη φύση τους πολύ διαφορετικές. Είτε έχω δίκιο είτε άδικο, χαίρομαι πολύ που απέφυγαν τη μόδα εκείνης της περιόδου και δεν παγιδεύτηκαν σε δογματισμούς ή στην ψευδαίσθηση ότι κατέχω την απόλυτη “κοινωνική αλήθεια”.

Δεν πιστεύω στο αλάθητο της επιστήμης ή στη δυνατότητά της να επεξηγεί τα πάντα, όπως δεν πιστεύω στο αλάθητο του Πάπα, στην Ηθική και στη θεϊκή προέλευση της Αγίας Γραφής. Πιστεύω μόνο ό,τι μπορεί να αποδειχτεί. Ξέρω όμως πολύ καλά ότι οι αποδείξεις είναι σχετικές και συνεχώς ακυρώνονται ή ξεπερνιούνται από άλλες. Η αμφισβήτηση λοιπόν πρέπει να είναι η κινητήρια δύναμη όσων θέλουν να φτάσουν κοντά στην αλήθεια. Στη θέληση για πίστη, που δεν είναι τίποτε άλλο παρά η ακύρωση της λογικής, αντιτάσσω τη θέληση για γνώση, ώστε το τεράστιο πεδίο της έρευνας και της ανακάλυψης να είναι ανοιχτό για μας. Όπως έχω ήδη πει, αποδέχομαι μόνο ό,τι μπορεί να αποδειχθεί με τρόπο που δεν αφήνει λογικά κενά και το ενστερνίζομαι σε σχετικό βαθμό, πάντα προσδοκώντας νέες, πιο ολοκληρωμένες αλήθειες. Σε καμιά περίπτωση λοιπόν πίστη, με τη θρησκευτική έννοια του όρου.

Μερικές φορές λέω ότι η πίστη είναι απαραίτητη ή ότι στον αγώνα μας χρειαζόμαστε άνθρωποι με ακλόνητη πίστη. Υπάρχει ακόμα και μια αναρχική εφημερίδα που ονομάζεται “Fede” (“Πίστη”)! Σε αυτήν όμως την περίπτωση, η λέξη χρησιμοποιείται για να εκφράσει την αποφασιστικότητα, τις μεγάλες προσδοκίες και είναι τελείως άσχετη με την παθητική αποδοχή πραγμάτων, που μοιάζουν παράλογα ή ακατανόητα.

Πώς όμως τότε μπορεί να συμφιλιωθεί η αποκήρυξη της θρησκείας και αυτό που ονομάζω συστηματική αμφισβήτηση των επιστημονικών δογμάτων, με τη γρανιτένια θέληση και ελπίδα μου για τον ερχομό της ελευθερίας, της δικαιοσύνης και της ανθρώπινης συναδέλφωσης; Η αλήθεια είναι πως δεν καταφεύγω στην επιστήμη όταν δε χρειάζεται. Η λειτουργία της επιστήμης είναι να ανακαλύπτει και να συγκεκριμενοποιεί τα γεγονότα και τις συνθήκες υπό τις οποίες παράγονται και επαναλαμβάνονται. Να αποκαλύπτεται δηλαδή η πραγματικότητα και όχι αυτό που θα επιθυμούσε ο καθένας.

Η επιστήμη σταματά εκεί που τελειώνει το αναπόφευκτο κι αρχίζει η ελευθερία. Εξυπηρετεί τον άνθρωπο επειδή τον αποτρέπει από το να χαθεί σε ψευδαισθήσεις και του παρέχει τα μέσα να αυξήσει το διαθέσιμο χρόνο του και την εξάσκηση της ελεύθερης βούλησής του: η ικανότητα της βούλησης είναι που διακρίνει τον άνθρωπο – και ως ένα βαθμό όλα τα ζώα – από την αδρανή ύλη και τις ασυνείδητες δυνάμεις. Σε αυτήν την άσκηση της βούλησης είναι που πρέπει κάποιος να αναζητήσει τις βάσεις της ηθικής και τους κανόνες συμπεριφοράς.

Απορρίπτω την κατηγορία περί δογματισμού, επειδή αν και είμαι ακλόνητος και σίγουρος ως προς το τί θέλω, διατηρώ πάντα αμφιβολίες γι' αυτά που γνωρίζω. Πιστεύω ότι παρ' όλες τις προσπάθειες κατανόησης και επεξηγήσεις του σύμπαντος δεν μπορούμε να είμαστε βέβαιοι για τίποτα και αναρωτιέμαι αν ποτέ θα το καταφέρουμε. Δεν με δυσαρεστεί καθόλου βέβαια όταν μου λένε ότι διαθέτω επιστημονική σκέψη. Με χαρά αποδέχομαι το χαρακτηρισμό, διότι το επιστημονικό μυαλό αναζητά την αλήθεια χρησιμοποιώντας λογικές και πειραματικές μεθόδους. Επίσης, δε διατηρεί αυταπάτες ότι κατέχει την απόλυτη αλήθεια αλλά θέλει συνέχεια να ανακαλύπτει, θεωρώντας τα κεκτημένα του σχετικά και αναθεωρήσιμα.

Κατά τη γνώμη μου, επιστήμονας είναι αυτός που ερευνά τα γεγονότα και αντλεί απ' αυτά λογικά συμπεράσματα όποια κι αν είναι, εν αντιθέσει με αυτούς που πρώτα διαμορφώνουν ένα σύστημα και μετά ερευνούν τα γεγονότα και αποδέχονται φυσικά μόνο αυτά που τους βολεύουν. Δε διστάζουν εννοείται να διαστρεβλώσουν και να παραμορφώσουν τα γεγονότα, προκειμένου να τα παρουσιάσουν ως αποδεικτικά στοιχεία των αντιλήψεών τους.

Ο επιστήμονας χρησιμοποιεί την υπόθεση ως εργαλείο, κάνει δηλαδή κάποιες εικασίες οι οποίες του χρησιμεύουν ως οδηγός και ως κίνητρο στην έρευνά του. Σε καμιά περίπτωση όμως δεν πρέπει να μετατρέπεται σε θύμα της φαντασίας του, ούτε να προβάλλει τις εικασίες αυτές σαν αυταπόδεικτες αλήθειες ή νόμους με αυθαίρετη εφαρμογή.

Ο επιστημονισμός τον οποίο απορρίπτω και ο οποίος εξαιτίας του ενθουσιασμού που ακολούθησε τις θαυμαστές ανακαλύψεις σε διάφορους τομείς, ήταν η κυρίαρχη τάση στο 2ο μισό του περασμένου αιώνα, είναι η πεποιθήση πως η επιστήμη είναι τα πάντα και είναι ικανή για τα πάντα. Κάθε μερική ανακάλυψη εμφανίζεται ως δόγμα, ως μοναδική αλήθεια. Η Επιστήμη μπερδεύεται με την Ηθική. Η Δύναμη – με τη μηχανική έννοια του όρου – με τη Σκέψη. Ο Φυσικός Νόμος με τη Θέληση. Ο επιστημονισμός οδηγεί λογικά στη μοιρολατρία, στην άρνηση της ελεύθερης βούλησης και της ελευθερίας.

Στην προσπάθειά του να καθορίσει τη “θέση του Αναρχισμού στη Μοντέρνα Επιστήμη” ο Κροπότκιν υποστηρίζει ότι “ο Αναρχισμός είναι μια αντίληψη του σύμπαντος βασισμένη στη μηχανική ερμηνεία των φαινομένων, περικλείοντας όλη τη φύση και την κοινωνική ζωή”. Αυτό είναι φιλοσοφία – λιγότερο ή περισσότερο αποδεκτή – δεν είναι όμως ούτε επιστήμη ούτε αναρχισμός. Επιστήμη είναι η συλλογή και συστηματοποίηση όσων ξέρουμε ή νομίζουμε ότι ξέρουμε. Δηλώνει το γεγονός και προσπαθεί να ανακαλύψει το νόμο που το αποδεικνύει, δηλαδή τις συνθήκες μέσα από τις οποίες το γεγονός παράγεται και επαναλαμβάνεται. Ικανοποιεί συγκεκριμένες διανοητικές ανάγκες και είναι ταυτόχρονα ένα αξιόπιστο εργαλείο δύναμης. Ενώ καταδεικνύει τα όρια της ανθρώπινης δύναμης πάνω στους φυσικούς νόμους προς όφελός του. Η επιστήμη δεν κάνει διαχωρισμούς μεταξύ των ανθρώπων και χρησιμεύει για καλό ή κακό, για να απελευθερώσει ή να καταπιέσει.

Η φιλοσοφία είναι μια υποθετική επεξήγηση αυτών που ξέρουμε ή μια απόπειρα να μαντέψουμε αυτά που δεν ξέρουμε. Θέτει ερωτήματα τα οποία – ως τώρα τουλάχιστον –, είναι πέρα από την ικανότητα της επιστήμης και προτείνει απαντήσεις οι οποίες – στην παρούσα γνωστική μας κατάσταση – δεν μπορούν να αποδειχθούν. Όταν η φιλοσοφία δεν είναι απλά κενές λέξεις ή τσαρλατανισμός, μπορεί να γίνει κινητήριος δύναμη για την επιστήμη, παρ' όλα αυτά όμως δεν είναι επιστήμη.

Η αναρχία αντίθετα, είναι μια ανθρώπινη προσδοκία που δε στηρίζεται σε καμιά πραγματική φυσική ή φανταστική ανάγκη αλλά μπορεί να πραγματωθεί μέσω της άσκησης της ανθρώπινης θέλησης. Επωφελείται των μέσων που προσφέρει η επιστήμη στον άνθρωπο στον αγώνα του ενάντια στη φύση και μεταξύ των αντικρουόμενων βουλήσεων. Μπορεί επίσης να αποκομίσει πολλά από τις προόδους της φιλοσοφικής σκέψης, όταν αυτή βοηθάει τον άνθρωπο να εξελίξει το λογικό του και να διακρίνει πιο ξεκάθαρα μεταξύ φαντασίας και πραγματικότητας. Όποιος όμως μπερδεύει την αναρχία με την επιστήμη ή οποιοδήποτε φιλοσοφικό σύστημα, κινδυνεύει να γελοιοποιηθεί. Ας δούμε όμως αν η “μηχανιστική” αντίληψη του σύμπαντος” επεξηγεί δεδομένα γεγονότα.

Ένα σώμα δεν μπορεί να μεταδώσει θερμότητα σε ένα άλλο χωρίς με τη σειρά του να ψυχραθεί. Μια μορφή ενέργειας δεν μπορεί να μετατραπεί σε άλλη χωρίς να χάσει τα χαρακτηριστικά της. Είναι αδιαμφισβήτητο γεγονός ότι αν κάποιος έχει δέκα και δώσει πέντε, θα μείνει με πέντε, ούτε λιγότερα ούτε περισσότερα.

Αν όμως κάποιος έχει μία ιδέα, μπορεί να τη μεταδώσει σε εκατομμύρια ανθρώπους χωρίς να χαθεί τίποτα και όσο περισσότερο η ιδέα προπαγανδίζεται, τόσο κερδίζει σε δύναμη και αποτελεσματικότητα. Ο δάσκαλος που μεταδίδει αυτά που ξέρει, δε χάνει κάτι από τη δική του γνώση. Αντίθετα, μαθαίνει νέα πράγματα και διευρύνει τους δικούς του ορίζοντες. Αν κάποιος δολοφονήσει έναν ευφυή άνθρωπο, η επιστήμη μπορεί να εξηγήσει τί γίνονται τα φυσικά στοιχεία (η φυσική ενέργεια αυτού του ανθρώπου) και να αποδείξει ότι τίποτα δεν παραμένει από τα φυσικά του χαρακτηριστικά από τη στιγμή που το σώμα του αποσυντίθεται. Την ίδια στιγμή όμως, τίποτα δε χάνεται από υλικής άποψης, επειδή κάθε άτομο αυτού του σώματος μπορεί να εντοπιστεί με όλη του την ενέργεια σε άλλους συνδυασμούς. Οι ιδέες ή οι εφευρέσεις όμως αυτού του ανθρώπου, μένουν ζωντανές και μπορούν να αναπτύξουν την ανθρώπινη σκέψη. Από την άλλη μεριά όμως, οι ιδέες που δεν πρόλαβε να ολοκληρώσει στο μυαλό του ή να διατυπώσει, χάθηκαν μια για πάντα. Μπορούν οι μηχανιστές να εξηγήσουν αυτήν τη δύναμη, αυτό το ιδιαίτερο γνώρισμα των προϊόντων της σκέψης; Μη μου ζητάτε παρακαλώ να εξηγήσω με διαφορετικό τρόπο αυτό που οι μηχανιστές δεν μπορούν να εξηγήσουν.

Δεν είμαι φιλόσοφος, όμως δε χρειάζεται να είναι κάποιος φιλόσοφος για να καταλάβει τα προβλήματα που ταλανίζουν το ανθρώπινο μυαλό. Το ότι δεν μπορεί να επιλυθεί ένα πρόβλημα, δε σημαίνει ότι είμαστε υποχρεωμένοι να δεχτούμε αμφίβολες λύσεις. Και ακόμη περισσότερο από τη στιγμή που οι λύσεις που προσφέρουν οι φιλόσοφοι είναι τόσο πολυάριθμες και αντικρουόμενες. Και τώρα ας δούμε αν ο “μηχανισμός” μπορεί να συμβαδίσει με τον αναρχισμό.

Σύμφωνα με τη μηχανιστική αντίληψη (και τελικά και με τη θρησκευτική πεποίθηση), όλα είναι προκαθορισμένα και αναπόφευκτα. Αν όντως τίποτα δε δημιουργείται και τίποτα δεν καταστρέφεται, αν η ύλη και η ενέργεια είναι δεδομένες ποσότητες που υπόκεινται στους μηχανιστικούς νόμους, τότε όλα τα φαινόμενα συνδέονται μεταξύ τους με μη αναστρέψιμο τρόπο.

Ο Κροπότκιν υποστηρίζει: “Από τη στιγμή που ο άνθρωπος είναι κομμάτι της φύσης και η προσωπική και κοινωνική ζωή του το ίδιο – όπως συμβαίνει με την άνθιση ενός λουλουδιού ή με την εξέλιξη της ζωής στην κοινότητα των εντόμων και των μελισσών –, δεν υπάρχει κανένας λόγος περνώντας από το λουλούδι στον άνθρωπο και από την κυνέλη στην ανθρώπινη πόλη, να εγκαταλείψουμε το σύστημα που τόσο καλά μας εξυπηρέτησε και να αναζητήσουμε άλλο, καταφεύγοντας στη μεταφυσική”. Και στο τέλος του αιώνα ο μεγάλος μαθηματικός Λαπλάς (Laplace) δήλωσε: “Δεδομένων των δυνάμεων που απαρτίζουν τη φύση και των καταστάσεων ύπαρξης των όντων, μια επαρκούς εύρους ανθρώπινη ευφυΐα θα είναι σε θέση να γνωρίζει το παρελθόν και το μέλλον όπως και το παρόν”.

Αυτό είναι το μηχανιστικό σκεπτικό. Ό,τι έγινε έπρεπε να γίνει, ό,τι θα γίνει θα έρθει αναπόφευκτα δια της δυνάμεως ανεξαρτήτως τόπου, χρόνου ή έκτασης. Μέσα σε ένα τέτοιο πλαίσιο, τί νόημα έχουν η ελευθερία, η βούληση, η υπευθυνότητα; Και σε τί θα χρησίμευαν η εκπαίδευση, η προπαγάνδα, η εξέγερση; Όσο κάποιος μπορεί να αλλάξει την πορεία των άστρων, τόσο μπορεί να παρέμβει στις προκαθορισμένες ανθρώπινες σχέσεις. Και τότε τί; Τί σχέση έχει η Αναρχία με όλα αυτά; Το γραφείο μας έχει κατακλυστεί από χειρόγραφα καλών συντρόφων που προσπαθούν να αποδώσουν επιστημονική βάση στον αναρχισμό... τα γραπτά τους συνοδεύονται από απολογητικά σημειώματα, με τα οποία ζητάνε συγγνώμη που δεν μπόρεσαν να κάνουν κάτι καλύτερο επειδή... δεν τους δόθηκε η ευκαιρία να μελετήσουν! Γιατί λοιπόν να καταπιάνεται κάποιος με πράγματα που αγνοεί, αντί να κάνει σωστή προπαγάνδα βασισμένη στις ανθρώπινες ανάγκες και προσδοκίες;

Δε χρειάζεται σε καμιά περίπτωση να είναι κάποιος γιατρός για να είναι συνειδητοποιημένος αναρχικός. Όταν όμως πρόκειται για επιστημονικό ζήτημα, καλό θα ήταν να υπάρχει στοιχειώδης γνώση πάνω στο αντικείμενο! Ας μη μας κατηγορήσει κάποιος – όπως έκανε πρόσφατα ένας σύντροφος – ότι απαξιώνουμε την επιστήμη. Γνωρίζουμε πολύ καλά πόσο δυνατό, υπέροχο και χρήσιμο πράγμα είναι η επιστήμη. Πόσο βοηθάει στη χειραφέτηση της σκέψης και στον αγώνα του ανθρώπου εναντίον των εχθρικών δυνάμεων της φύσης και γι’ αυτό θέλουμε όλοι να έχουν μια γενική ιδέα της επιστήμης καθώς και τη δυνατότητα να εντρυφήσουν σε μια τουλάχιστον από τις αναρίθμητες εκφάνσεις της.

Στο πρόγραμμά μας, δε λέμε μόνο “ψωμί για όλους” αλλά και “επιστήμη για όλους”. Νομίζω όμως ότι για να μπορέσουμε να κάνουμε εποικοδομητική συζήτηση πάνω στην επιστήμη, πρέπει πρώτα να έχουμε ξεκάθαρες απόψεις για το σκοπό και τη λειτουργία της. Η επιστήμη όπως και το ψωμί, δε δίνονται δωρεάν

από τη φύση. Κερδίζεται με προσπάθεια και εμείς παλεύουμε να δημιουργήσουμε τις συνθήκες στις οποίες όλοι θα μπορούν να κάνουν αυτήν την προσπάθεια.

Στόχος της επιστημονικής έρευνας είναι να μελετήσει τη φύση, να ανακαλύψει τους “νόμους” που τη διέπουν, δηλαδή τις συνθήκες μέσα στις οποίες το γεγονός παράγεται και αναπαράγεται. Μια επιστήμη εδραιώνεται, όταν μπορεί να προαναγγείλει αυτό που θα συμβεί, άσχετα αν μπορεί ή όχι να εξηγήσει το γιατί. Αν η πρόβλεψη δεν υλοποιηθεί, σημαίνει ότι χρειάζεται να γίνει περαιτέρω και πιο ενδελεχής έρευνα. Η τύχη, η ελεύθερη βούληση, η εξαίρεση, είναι έννοιες άγνωστες στην επιστήμη που ψάχνει το προκαθορισμένο, αυτό που δε θα μπορούσε να είναι αλλιώς. Αυτός ο προκαθορισμός, που συνδέει όλα τα φυσικά φαινόμενα στο χώρο και το χρόνο και πρέπει να διερευνηθεί και να αποκαλυφθεί από την επιστήμη, αναφέρεται σε ο,τιδήποτε συμβαίνει στο σύμπαν συμπεριλαμβανομένων και των ψυχολογικών και κοινωνικών φαινομένων; Οι μηχανιστές υποστηρίζουν πως ναι, και πως τα πάντα υπόκεινται στους ίδιους μηχανιστικούς νόμους, τα πάντα είναι προκαθορισμένα βάσει φυσικοχημικών αλληλεπιδράσεων. Αυτό ισχύει από την πορεία των άστρων μέχρι την άνθηση ενός λουλουδιού και από το χτυποκάρδι ενός ερωτευμένου μέχρι το ξεδίπλωμα της ανθρώπινης ιστορίας.

Μετά χαράς δηλώνω ότι το σύστημα αυτό φαίνεται μεγαλειώδες και αν μπορούσε να αποδειχτεί δε θα άφηνε αμφιβολία στον ανθρώπινο νου. Παρ’ όλες όμως τις ψευδολογικοφανείς προσπάθειες των ντετερμινιστών να συμφιλιώσουν το σύστημά τους με τη ζωή και το ηθικό συναίσθημα, δεν υπάρχει πολύ απλά καθόλου χώρος για την ανθρώπινη βούληση και την ελευθερία. Οι ζωές μας όπως και η ανθρώπινη κοινωνία θα ήταν προβλέψιμες και προδιαγεγραμμένες εκ των προτέρων και για πάντα, ενώ η ελεύθερη βούληση θα ήταν μόνο ψευδαίσθηση όπως η πέτρα για την οποία μίλησε ο Σπινόζα η οποία όταν πέφτει συνειδητοποιεί την πτώση και πιστεύει ότι πέφτει επειδή το θέλει.

Αν παραδεχτούμε αυτό που οι μηχανιστές δε γίνεται να αποδεχτούν χωρίς να αυτοαναιρεθούν, τότε είναι παράλογο το να θέλει κάποιος να ρυθμίσει ο ίδιος τη ζωή του, να θέλει να μορφωθεί, να αλλάξει την κοινωνία. Όλη η προσπάθεια και ο αγώνας για καλύτερο μέλλον δεν είναι άλλο παρά το αποκύημα μιας ψευδαίσθησης και άρα καταδικασμένο να σβήσει σαν τέτοιο. Και ξαναρωτάμε, τί θέση έχουν η θέληση και η ελευθερία στην ανθρώπινη ζωή και δράση ή στο μέλλον της ανθρωπότητας;

Για να έχουμε πίστη στις ικανότητές μας ή τουλάχιστον πιθανότητες επιτυχημένων ενεργειών, πρέπει να αποδεχτούμε την ύπαρξη μιας δημιουργικής δύναμης, ενός πρωταρχικού σκοπού, ανεξάρτητου από το φυσικό κόσμο και τους μηχανικούς νόμους. Η δύναμη αυτή ονομάζεται θέληση.

Η αποδοχή αυτής της δύναμης συνεπάγεται την άρνηση της γενικής αρχής της αιτιότητας, κάτι που μπορεί να μπερδέψει τη λογική μας. Αλλά αυτό δε συμβαίνει πάντα όταν προσπαθούμε να βρούμε την προέλευση των πραγμάτων; Δεν ξέρουμε τί είναι η θέληση. Ξέρουμε όμως τί είναι η ύλη ή η ενέργεια; Γνωρίζουμε τα γεγονότα όχι όμως το λόγο για τον οποίο συμβαίνουν. Και όσο και αν προσπαθούμε πάντα καταλήγουμε σε ένα αποτέλεσμα χωρίς αίτιο. Αν όμως θέλουμε να εξηγήσουμε τα γεγονότα, οι πρωταρχικοί σκοποί πρέπει να είναι πάντα παρόντες και ενεργοί και γι’ αυτό θα θεωρήσουμε την ύπαρξή τους ως απαραίτητη – ή τουλάχιστον βολική – υπόθεση.

Υπό αυτό το πρίσμα, η αποστολή της επιστήμης είναι να ανακαλύπτει τους φυσικούς νόμους και να προσδιορίσει τα όρια που τελειώνει το αναπόφευκτο και αρχίζει η ελευθερία. Η μεγαλύτερη χρησιμότητά της έγκειται στο να απαλλάξει τον άνθρωπο από την ψευδαίσθηση πως μπορεί να κάνει ό,τι θέλει. Όσο οι νόμοι της βαρύτητας ήταν άγνωστοι, ο άνθρωπος μπορεί να θεωρούσε πιθανό ότι γινόταν να πετάξει αν το ήθελε, αλλά παρέμενε στο έδαφος. Όταν η επιστήμη βρήκε τους τρόπους βάσει των οποίων μπορεί κάποιος να επιπλέει ή να κινείται στην ατμόσφαιρα, τότε ο άνθρωπος απέκτησε την ελευθερία να πετάει.

Συμπερασματικά, αυτό που πιστεύω είναι πως η ύπαρξη της θέλησης, ικανής να δημιουργήσει νέα αποτελέσματα ανεξάρτητα από τους μηχανιστικούς νόμους της φύσης, είναι μια αναγκαία προϋπόθεση για όσους πιστεύουν στην πιθανότητα της κοινωνικής αλλαγής.

This entry was posted in [ΘΕΩΡΗΤΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ](#).